

„Pingutame selle nimel, et rahvale rõõmu tuua, ja kui ajastust ka midagi meelde jääb, on tore.”

► ta Tallinna saksa teatris (samas hoones asub nüüd Draamateater – K. V.). Ta oli suur eeskuju ka Paul Pinnale, kes oli number üks staar.

Samuti on huvitav tegelane Aleksander Arder, kes on meile tuntud Arderite esiisa. Tema õpilased olid näiteks Georg Ots, Kalmer Tennosaar, Tiit Kuusik ja paljud teised. Ta oli lauluõpetaja, ise Itaalias õppinud, töötas Estonias lauljana ja andis palju kontserte. Nad kõik olid huvitavad kujud, kes käisid tõsisema põhitöö kõrvalt restoranides teiste meelt lahutamas.

Lavastuse oleme ehitanud üles nii, et kaks agulihärrat hakkavad elust vestlema ja kuskilt paremalt muudkui siseneb erisuguseid tegelasi. Eks me püüagi edasi anda seda õhustikku, mida endasse lugenud oleme. Me pingutame selle nimel, et inimestele rõõmu tuua, ja kui ajastust ka midagi meelde jääb, on väga tore.

Kui võrrelda tänapäeva 1930-ndatega, siis milliseid märksõnu võiks esile tuua?

Toonase ja tänase huumori vahel on tohutu veelahe ja tänapäeval võib nii mõnigi kord mõtlema jääda: kus see nali täpselt oli? Nüüd peab huumorikohe lagipähe lajatama, torkama kiiresti ja sügavale. Toonane nali ei olnud nii terav ja kiire. Tundub, et praegune nali võimaldab sihtida allapoole, ülespoole, pealtpoolt, altpoolt. Nalja võib visata justkui kõige kohta ja ka sarkasm on huumori osa. Siis see kindlasti ei domineerinud. Tundub, et inimestel ei olnud nii suur rutt, elu käis aeglasemalt, see peegeldub ka ajalehtedes ja ajakirjades. Sellest ajast pärineb näiteks anekdoot, kuidas lihakarbis tahab müüja loomakeret üles riputada, aga jääb kogemata ise ninapidi konksu külge. Helistab siis arstile. Arst küsib: kas võtan kaasa sinist või punast niiti? Kõik. Toome lavale ka ühe 1930-ndate etüüdi, mille püüame 90 aasta tagusest ajast tõsta tänapäeva nii, et ei muuda midagi.

Millist huumorit ise eelistad?

Võib-olla parim nali ongi selline, kus naerad ka iseenda üle. Kui mõtlen huumori peale, siis mõtlen näiteks Sulev Nõmmikule, kelle naljad on minu meelest siiani kullaprooviga ja töötavad vähemasti minu peal väga hästi.

Lõbusamatelt teemadelt süngematele. Aprillis esietendub Linnateatris „Nad tulid kesköö”. Teete proove?

Jah, praegu käib töö seksioonides. See on lugu 1930-ndate algusest ja Hitleri võimule tõusust, sellest, kuidas kõik võimalikuks sai. Lugu räägib ajaloolisest tegelasest Hans Littenist, keda nimetatakse ka Hitleri isiklikuks vangiks. Litten oli noor advokaat, ta isa oli juut, ema sakslane. Ta kutsus 1931. aastal Hitleri Eedeni Tantsupalee protsessi kohtupinki tunnistajaks (põhjuseks rünnak Berliini populaarsele meelelahutus-asutusele, kus käisid peamiselt vasakpoolsed töölised – toim). Hitlerit küsitleti juhtumi kohta, mille käigus pruunsärgid peksid ja isegi tapsid inimesi. Kohtupingis istumine sellele monst-

FOTO: RAUNO VOLMAR

rumile Hitlerile muidugi pähe ei mahtunud ja pärast seda, kui ta pääses – täiesti legaalselt, saksa rahvas valis ta – riiki juhtima, toimetati tema isiklik vang riigipäevahoone süütamisele järgnenud vahistamiste käigus vangilaagrisse. Littenit peksti ja vintsutati ühest vanglast teise, lõpuks hävitati tema isiksus peaaegu täielikult. Lavastus räägib ka tema emast, kes käib ringi ja püüab poega vabastada, pakub isegi: vabastage poeg ja võtke mind vangi! Laiemalt on lugu sellest, kuidas kogu see õudus võimalikuks sai.

Ühtlasi sakslastest, kes enne Hitleri võimule pääsemist töötasid aktiivselt tema ja natsionaalsotsialistliku partei vastu?

Sotsiaaldemokraadid ja Moskva allunud kommunistid ei suutnud kokku leppida, taustal oli muidugi majanduskriis ja reparatsioonid, mis olid Saksamaale peale pandud. Eks see olnud see pinnas, mis tegi natside esiletõusu võimalikuks. Lõplik tõde selgus alles Auschwitzis vabastamise ajal, kui liitlaste väed said päriselt aru, mis on toimunud.

Vaatasime lavastuse meeskonnaga palju dokumentaalfilme ja lugesime. Avastasime, et internetis tehakse üllatavalt palju äärmuslikku natsipropagandat, näiteks väidetakse, et Poolat rünnati, sest seal piinati sakslasi, ja nii edasi. Sellist libaajalugu on neonatsid lasknud liikvele väga palju. Kõige kurvem on muidugi see, kui keegi peab end teises ilmasõjas võitjaks. Keegi ei võitnud. Hitleri vahendid olid lihtsalt Stalini omadest filigraansemad, Stalin ei dokumenteerinud õudusi nii täpselt.

1931. aastal, millest Litteni lugu algab, püüdis Hitler esineda veel mõõduka poliitikuna?

Siis elas veel Saksamaa president Hindenburg, kes tajus, et see pole õige mees. Aga peaaegu kõigil oli tunne, et Hitleriga on võimalik läbi rääkida. Muidugi, ehk jäänuks palju asju juhtumata, kui poleks olnud propagandaminister Goebbelsit, kes suutis suuri inimhulki ümber oma sõrme keerata. Seda hoolimata tõigast, et ta ise oli kõige vähem aaria rassist – üsna kõõbakas oli see Goebbels, mitte sugugi näide sellest, millist rahvast Natsi-Saksamaal taheti toota.

Lavastuses mängid sa Carl von Ossietzkyt, kes on ajalooliselt väga huvitav tegelane. Patsifist ja ajakirjanik, kes võitles Hitleri vastu oma viimase hetkeni.

Ta oli ka Nobeli rahuauhinna laureaat. Tagasihoidlik isik, kes tegeles väga olulise teemaga, kirjutas Saksamaa taasrelvastumisest. Pärast esimest maailmasõda ei tohtinud ju armees olla üle 100 000 mehe ja nii edasi. Carl von Ossietzky paljastas taasrelvastumisplaanid ja

„Võib-olla parim nali ongi selline, kus naerad ka iseenda üle,” arvab Argo Aadli.

kirjutas sellest, mida natsid tahavad. Ta nägi üsna hästi ette, mida tulevik võib tuua. Muidugi võeti ka tema esimeste seas kinni.

Miks on sulle oluline selline teema lavale tuua?

Esmalt – see on hea näitemäng, ohudraama, mille autor on Briti ajaloolane. Ja häid näitemänge on alati mõtet lavale tuua. Teiseks arvan, et lavastus räägib ajaloo ühest olulisest peatükist ja ajaloost on alati õppida. Tulevikust ju õppida ei saa, sinna tuleb suunduda. Eluga peab edasi minema, aga et mõtestada olevikku, peab vaatama minevikku.

Tänapäeva Eestiski näeme ilminguid, mis sugugi rõõmu ei tee. On neid, kelle arvates Hitler ei olnudki nii hull mees või tema ideed olid ideaalsed ju head. See tekitab muret. Teisest küljest lobbab kohati edasi ka stalinism, ometi oli see režiim samavõrd õudne. Mõlemad sõitid tavainimesest tankiga üle.

Praegu elab veel viimane põlvkond, kes on näinud aega, millest näidend räägib. Selles mõttes polegi see kõik nii kaugel, Auschwitzis vabastamisest möödus alles 75 aastat. Meie ülesanne on püüda toimunud mõista, ehkki see oligi mõnes mõttes sõnuleletamatu üldine hullus, kus inimesed olid kaotanud kaine meele. Massisühhoos, kus ei märgatud kohutavaid asju enda kõrval. Ma loodan, et midagi sellist enam kunagi ei juhtu. Kui keegi tänapäeval ütleb, et maailm on hulluks läinud, siis mind ajab see naerma. Maailm on kogu aeg olnud hull paik.

Kas publik võib siiski julgelt saali tulla ega pea kartma ängistust?

Ma arvan, et autor on selle eest hoolitsenud ja eks me püüa omalt poolt ka. Teema on muidugi keeruline ja süngene, aga isegi vangikambris ei olda kogu aeg mustas masenduses. Ka kõige äärmuslikumates situatsioonides püüavad inimesed oma elu elada.

Kas need kaks väga erineva teemaga lavastust moodustavad proovide ajal kokkuvõttes ka mingi tasakaalu?

Ega neid niimoodi lähestikku plaanitud, kuidagi lihtsalt kujunes nii. Aga on väga huvitav mõtiskleda inimloomuse üle eri vaatenurkadest. Ka selle üle, kuidas elukvaliteet on muutunud. Tänapäeval elame ikkagi maailmas, kus inimõigused on tagatud tugevamini kui varem. Kuskilt lugesin ka meditsiinistatistikat. 20. sajandi alguses suri tohutult palju inimesi tuberkuloosi ja teistesse nakkushaigustesse, praegu on see protsent väga väike. Seda kõike ei maksa unustada. ●

Estonia restoran 1930ndatel
FOTO: RAHVUSOOOPER
ESTONIA ARHIIV

